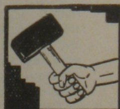

DOODSSTRIJD

DOOR L. v.d. LINDE

DOODSSTRIJD

DOOR L. v. d. LINDE

AMSTERDAM
1927

MOKERGROEP - VOOR - LANDELIJKE - ACTIE

Eerbiedig opgedragen aan

DE DIRECTIE en HET COLLEGE VAN REGENTEN
van de STRAFGEVANGENIS TE ARNHEM. ■

II

„DOODSSTRIJD"

Een aanzienlijk ambtenaar lag op sterven. Lang was hij ziek geweest, wekenlang; telkens was er hoop op leven geweest, afgewisseld door vrees voor sterven. Maar nu was het beslist. Dit was het einde. Nu lag hij op zijn uiterste, de doodsstrijd was begonnen. Op het witte kussen lag zijn uitgeteerde kop, de koude zweetdruppels stonden tusschen de fijne groeven op zijn voorhoofd en druppelden langs zijn wenkbrauwen en zijn slapen omlaag. Zijn lange armen lagen uitgestrekt over het laken, en uit de mouwen van zijn blinkend-witte hemd staken de magere armen met de knokige vingers krampachtig samengetrokken en de scherpe nagels in het perkamentige vel gedrukt. Daar lag hij nu. Hij was een aanzienlijk ambtenaar geweest; maar nu was hij niets meer. Wat baatten hem nu zijn scherpzinnige en klinkende requisitoiren, wat hielpen hem nu zijn strengheid en onverbiddelijkheid? Niets. Wel knepen zijn dunne lippen nog op elkaar als in de dagen dat de arme gevangenen op de bank der beklaagden onder die lippen vandaan het ergste voelden komen; wel wuifden over die lippen nog als voorheen de geel-rose knevels met hun wapperende punten waaraan het publiek van gendarmes, luisterende juristen en schrijvende verslaggevers kon herkennen in welken luim de algemeen door hen geëerbiedigde officier van justitie was; — maar ook dat baatte hem niets meer. Hij was een aanzienlijk ambtenaar geweest, maar nu was hij niets meer. Hij was een heros in de rechtszaal geweest, de personifikatie van de wrekende gerechtigheid, de vleeschgeworden god van de wraak, de hoogste der hoogen, de voorganger bij het offeren van het zwarte schaap, de getogade almacht. Nu was hij een uitgerekt hoopje botten met wat glasachtig vel eroverheen, nog met het uiterlijk van den strengen heer; — maar ook dat zou gauw weg zijn.

II

Ach, wat was hij een groot man geweest! O, wat een macht lag eens in zijn handen! Overal had hij toegang. Zijn handteekening deed in huizen, kelders en slaapkamers doordringen: zijn oog keek door duizend straten, zijn hand greep naar honderd gummiknuppels, zijn sleutel paste op alle handboeien en alle celdeuren. Zijn wil was wet, geen politieagent legde zijn hand op den schouder van een overtreder der heilige wet of zijn wil was er bij in het spel; geen gevangenenbewaarder of hij kon hem den sleutel doen omdraaien van alle ratelende gevangenissloten; geen kijkgaatje in een celdeur of hij had de beschikking over een ambtenaarsoog dat er op paste. Over een geheel arrondissement reikte zijn machtigen arm; tot in de geheimste uithoeken daarvan drong zijn snuffelend oog; van de ingewikkeldste verhoudingen daarin ontwarden zijn hersens de samenstellende deelen.

Hij was het begin en het einde, het middelpunt, de kern; de nerf en de pit; de verwekker, de behouder, de dooder. Hij was een god!

En nu?

Ach, maar houdt dan ook het begin niet weldra op begin te zijn; en zijn er al niet vele einden van vele dingen geweest? Zijn er niet reeds ontelbare middelpunten vervaagd, vervlakt, uitgewischt, verdwenen? Zijn niet ook alle verwekkers verwekt, en alle dooders tenslotte zelf gedood? En waar zijn alle goden gebleven in de toch nog zoo korte geschiedenis der menschheid?

Ook hij moest sterven, deze machtige, deze geweldige. De razende doodsstrijd brandde door zijn hersens en zijn spieren.
Het was het paroxisme van leven dat er zwol en perste in dit armzalig hoopje mensch, samengedrongen in één laatste oogenblik.

Zooals het voorkomt, dat een droomer droomt van geboorte, leven en dood, van struikelen en opstaan, van genot en ellende, van honger en welvaart, elkaar afwisselend in den loop der jaren en decenniën, terwijl de psychiater naast hem, met de chronometer in

de hand en het oog op de controleerende spiegels en seismografen, constateert, dat de slaper één enkele seconde onder narcose is geweest, — zoo ook doorleefde deze stervende god in zijn allerlaatste moment de volledige diepte en breedte van zijn eigen en anderer leven in één machtige samenvatting.

Hij overschouwde zijn leven. Het was geweest zonder feilen, zonder aarzelingen, zonder twijfelingen, zonder inconsequenties. Géén aanvechtingen van zwakheid had hij gekend, of van dwaas medelijden; nooit, nooit, nóóit had hij één enkel precedent geschapen.

Zwakheden? Niet hij! Nu nog, op het alleruiterste van zijn spookachtig kranke bewustzijn, in het op-één-na-laatste tienduizendste part van zijn laatste seconde verwierp hij die idee met verontwaardiging. Zwakheden? Nimmer! En hij moest nog eens even lachen, inwendig schudden van het lachen, bij de herinnering van wat hem drie maanden geleden overkomen was. Hij was op zijn maandelijksche ronde door de gevangenis. Een grimmige brigadier opende met veel geratel van sleutels één voor één de celdeuren en dan trad hij binnen, eerbiedig gevolgd door den directeur en een kommies met lijsten en aanteekeningen. Daar hoorde hij de klachten aan over vermeend onrecht; daar luisterde hij — steeds met een ironisch trillen in zijn wuivende snorpunten — naar der gevangenen vragen en verzoeken. Zelden, hoogst zelden was het, dat hij daaarop inging. En mocht het soms nog voorkomen, dat de directeur een oogenblik aarzelde in het geven van zijn advies, hij wist altijd dadelijk het nummer van de paragraaf of het antecedent waarop zijn weigering gegrond was. En met een korte opmerking over het dus volstrekt hopelooze van het verzoek sloot hij het incident.

Daar was het hem gebeurd — op 491 was het, waar die zeeman zat, die voor een vechterij anderhalf jaar gekregen had; hij had er drie geëischt, maar de beslissingen van zoo'n rechtbank kunnen er soms zoo falikant naast zijn — daar was het hem gebeurd, dat een gevangene hem verlof vroeg om tabak te mogen koopen van zijn dwangarbeidsloon, om te pruimen.

Een oogenblik had hij verbluft gestaan, één oogenblik maar. Pruimen! Een bloedgolf van verontwaardiging over zóó'n vraag schoot naar zijn hoofd; maar tegelijkertijd voelde hij een kitteling in zijn neusgaten opkomen als waarschuwing, dat er een lach in aantocht was. Pruimen! Was die vent gek geworden?! Verontwaardigd keek hij den directeur aan, alsof hij het dien ten laste wilde leggen, dat hij zijn menschen niet beter gedresseerd had. Hoe durfde die kerel het wagen, hem, den officier van justitie, te vragen om te mogen pruimen! Natuurlijk kon hij wel begrijpen, dat het vanzelfsprekend niet mocht — maar waar was het decorum gebleven? Hoe was het nu toch godsterwereld mogelijk híer, in de gevángenis, van pruimen te spreken!

Het zou nog erger worden. Terwijl hij nog bezig was te overleggen, hoe hij dàt varkentje nu eens zou wasschen, terwijl hij nog bezig was zijn woorden te kiezen, begon de gevangene, die zijn voorloopig zwijgen — helaas voor hem! — misduidde, weer te spreken: „Asjeblief meneer, och asjeblief meneer, — u weet niet meneer hoe verschrikkelijk het hier is zonder tabak, — och asjeblief meneer". Dringender nog vroeg hij het. „Och asjeblief, asjeblief meneer". Tranen schoten in zijn stem. „Och asjeblief. Ik ben hier nu veertien maand meneer, en moet nog vier maand blijven meneer, maar ik wil nog wel een half jaartje derbij opknappen meneer, als ik wat tabak mag koopen meneer. Och asjeblief, asjeblief meneer, och asjeblief . . . . " Een brok van overspanning schoot in zijn keel; hij kon niets meer zeggen dan wat ongëartikuleerde klanken.

Een heftige verandering greep in het binnenste van den officier van justitie plaats. Met een vaart vluchtte hij de cel uit en sloot inderhaast de deur. En toen barsste hij uit: „Ha ha ha ha, dat is me d'r een". Hij kòn zich niet meer goed houden. „Ha ha ha, die wil een half jaar extra hebben, ha ha ha ha! Heb je d'r hier meer zoo, directeur? Die niet tevreden zijn met hun portie? Pruimen wou die vent, en een half jaar êxtra! Ha ha ha! wat een uil! De volgende brigadier."

II

Zoo was het voor 491 afgeloopen: maar wat een pret had hij van dat geval gehad. 's Middags was er zitting van de rechtbank, en toen had hij met smaak dat grapje aan den president verteld; en het hem terloops nog onder den neus gewreven, dat zijn eisch van drie jaar toch nog niet zoo gek was geweest. De man vond het zelf immers niet te veel. Integendeel. Maar ineens, na de zitting, in vergadering met zijn substituten, had hij het te pakken gekregen. Ineens kreeg hij toen zoo'n gevoel, zoo'n vreemd gevoel, in zijn buik, in zijn borst, in zijn beenen, in zijn hoofd. Ja hij wist eigenlijk zelf niet waar, maar hij moest weg, zoo gauw mogelijk weg. Het was of hij angst kreeg, voor de menschen, voor alles. Weg moest hij van alle levende wezens, om alleen, in een stil hoekje, in het donker, uit te blazen. En toen was hij weggeloopen, en had zich verborgen in een klein hokje op het einde van de couloir. En daar was hij stil ineengedoken, smartelijk ineengekrompen onder den verschrikkelijken slag, dien hij ineens gekregen had, en waarvan hij niet meer zou herstellen — maar dat wist hij toen nog niet. Mijn God, wat had hij toch? Zijn knieën knikten, zijn kaken stonden stijf, zijn oogen staarden, zijn hersens rammelden. Daar en toen had hij het verschrikkelijkste gedachte, die hij ooit gehad had, een plotseling en hevig idée fixe, daar had hij het verschrikkelijkste gezicht, dat hij ooit gezien had, een nachtmerrie in wakenden toestand. Hij dacht, hij voelde ineens dat de deur van buiten gesloten was en dat hij hem van binnen niet open zou kunnen krijgen, dat hij dus... „mijn God, mijn God, kan die deur van binnen niet..." Hij durfde de gedachte nauwelijks tot het einde doordenken. Reddeloos alleen! Iets nog ontzettenders leidde zijn gedachte af. Hij voelde zich opgeheven worden, de vloer, waarop hij stond, rees. De zoldering daalde. De vier muren naderden elkaar. De zes wanden van 't vertrekje krompen ineen, trokken samen, langzaam aan, maar gestaag. Hij hurkte in elkaar, hij dook weg. Zou hij — zou hij — zou hij zich kleiner kunnen maken dan de ruimte die er ten slotte zou overblijven? Ja — neen. Lucht! Lucht! Mijn God, die deur is dicht!

A-a-a-a! Gekraakt, zou hij worden! Tot moes geperst... Een half uur, een kwartier, misschien maar een minuut duurde die pathologische toestand. Hij herstelde zich weer; maar kort daarop was hij gaan sukkelen; en nu lag hij op zijn uiterste.

Dat alles zag hij gebeuren: zijn leven, dat geval met dien gevangene, dien angst. Het vloog als een flits door zijn zieke hersens. Ook de enkele gevallen herinnerde hij zich, dat hij gratie had verleend. Een vorstelijke handteekening stond er onder zulke papieren, maar nou, ja zulke vorsten moeten ook wat hebben. Hij was het altijd geweest die de pen in beweging had gebracht. Ja, herinnerde hij zich met trots: hij kon ook grootmoedig zijn. Behalve gestreng en scherpzinnig was hij ook grootmoedig. Zooals het een heros past.

En nu kwam nog deze gedachte.

Hij was machtig geweest, supreem, zelfheerlijk. Meer dan dat. Hij was het Recht zelf geweest. Niet blootelijk de voltrekker, zelfs niet slechts de personifikatie van het recht. Neen: het Recht zèlf. Het Recht is slechts een fiktie, een gebruiksartikel van hen, die het hanteeren. Hij had niet behoord tot de menschen, die spreken van en wijzen op de wet, het reglement, artikel zooveel van de verordeningen. Niet de wet — neen, Hij! Geen demokratie, geen absoluut heerscherschap konden in zijn plaats treden. Het Recht ben Ik. Niet hij was de dienaar van het recht. Eer andersom. De dienaren van het recht waren ook de zijne. Het Recht en Hij was een twee-eenheid. — Nu ging hij sterven. En dus ging het Recht... Groote God, neen, dat was onmogelijk. Maar hoe was het dan? Ging hij niet sterven? Deugde de praemissie dan niet? Maar dàt kan niet, kan niet, kan niet. Het Recht is eeuwig! Is de dood dan niet het einde van de dingen?

Dat alles dacht hij in één flits in een onderdeel van zijn laatste oogenblik. Die heele lange reeks dacht hij in het op-een-na-laatste tienduizendste part van zijn laatste sekonde. Hij voelde den dood naderen met reuzenschreden, hij had geen tijd om de oplossing van dit vraagstùk te vinden. Maar moest hij dan onzeker

daarvan de eeuwigheid tegemoet? Hij moest toch weten wat er met het Recht gebeurde. „Mijn God," bad hij, wellicht voor de eerste keer in zijn leven, maar vurig als vurig zijn kan, „mijn God, dit kàn niet, geef mij nog drie dagen, mijn God, nog twee dagen, Dinsdag en Woensdag, om dit uit te zoeken, om dit op te lossen, mijn God, mijn God . . ."

„Neen," antwoordde zijn moede hart. „Neen", antwoordde de kramp in zijn rugwervels. „Neen," antwoordde de ijzige koude in zijn reeds-doode vingertoppen. „Neen, neen, neen," donderde het met verdoovende slagen door de lucht. „N E E N!" stond er met vurige letters in de lucht.

Hij gaf zich over. Hij breidde zijn armen uit, geresigneerd, klaar om de eeuwigheid binnen te treden. „Groote God, in Uwe Genade beveel ik mijnen . . ." Neen, nog niet, nòg niet. Nog één tienduizendste part van zijn laatste sekonde restte hem. Niets zou hem bespaard worden. Ook de allerlaatste marteling moest zijn arme, murwgebeukte hart nog doorstaan. Aan den alziendheid zag de stervende plotseling, scherp, en vast: dit is de priester niet, dit is . . . . De DUIVEL.

Er was niet de minste twijfel mogelijk. Zoodra de duivel had gezien, dat hij herkend was, verdween ook de plechtige uitdrukking van zijn gezicht. „Aha," grinnikte hij zachtjes, „in orde. Wel een beetje laat, maar enfin. Het is niet anders. Je moet je zoo vermommen om voor de menschen onherkenbaar te blijven, dat het soms lang duurt, voordat de belangdrempel van dat laatste tienduizendste part greep zijn rond-zwervend-brekende oog den priester voor zijn bed. Hij zag hem, opgericht in zijn rooden samaar, waarover ernstig de sneeuwwitte baard golfde, en in zijn handen, over den stervende heen, strekte hij het kruisbeeld van den Verlosser. En in zijn uiteindelijke hebbende zelf je in de gaten krijgt. Vooruit dan maar. Laten we maar eens kijken." En een stoel dichterbij trekkende, maakte hij zich klaar voor een gemoedelijke laatste wilsbeschikking. Een beetje stijf en stuntelig grabbelde hij in den achterzak van zijn valen en vettigen uniformrok en daaruit haalde hij een voddig

papiertje, een verroesten ijzeren inktkoker en een pen. Langzaam en bedachtzaam wreef hij zich toen zijn verkleumde klauwen, want het was koud winterweer, en het was al een oude duivel, van dien leeftijd, dat duivels last van rheumatiek krijgen. En toen, zich ineens herinnerend waar hij eigenlijk voor kwam, wendde hij zich tot den stervende en vroeg hem met een vriendelijken grijns:

„En? Wat zal het zijn: de dood of het eeuwige leven?"

„Hè?!" zei de stervende.

„De dood of het eeuwige leven?"

„Na dezen dood volgt toch het eeuwige leven?"

„Nee", antwoordde de duivel onverstoorbaar, „na dezen dood hebt u nog eens de keus tusschen den eeuwigen dood of het eeuwige leven. Maar u moet nú kiezen."

„Dan wil ik het eeuwige leven," antwoordde de stervende.

„Goed zoo," zei de duivel. Hij opende, even bedachtzaam als hij alles deed, den verroesten inktkoker, doopte toen de pen in, streek er een haartje af, doopte nog eens in, en wees toen met de vieze wijsvinger van zijn klauw op een plaats links onderaan op het vodje papier. „Dan moet u hier teekenen. Laat eens kijken. Juist. Hier. Dáár is het voor den eeuwigen dood."

De stervende was wantrouwig geworden. Wat had nu een duivel met het eeuwige leven te maken? En dan, wat voor een duivel? Zoo'n oude, smerige duivel! Aan zijn linkerpoot zat nog een heele kluit roet. Had hij zijn pooten niet kunnen vegen bij het binnenkomen? En wat een jas had hij aan! Heelemaal versleten, en vet! Hij begon zich op te winden. Wat bliksem, hadden ze hem geen fatsoenlijker duivel kunnen sturen? Zoolang hij nog niet dood was, was hij dan toch nog de officier van justitie. Dat is toch waarachtig niet de eerste de beste. En als hij wèl dood was, dan was zijn lijk toch nog altijd het lijk van den officier van justitie! Maar hij bedwong zich. Je moet altijd voorzichtig zijn met zulke duivels. Je weet nooit, wat je aan ze

II

hebt. En daarom vroeg hij maar:
„Ja, wat is dat voor een eeuwig leven?"
„O, een heel goed eeuwig leven," antwoorde de duivel, „in de hel."
„In de hel?!?! Genadige goedheid, in de hel?!?!"
„Ja zeker."
„En niet in de hemel?"
„Welnee," antwoorde de duivel met minachting. De stervende was vernietigd door die ijskoude minachting. Mijn God, dat is verschrikkelijk, zoo ineens alle macht je te voelen ontzinken. Zoo ineens volkomen machteloos te worden. Zoo volkomen te pletter te loopen tegen iemands anders macht. Want minachting is macht." Als het zout smakeloos is geworden, waarmee zal het dan gezouten worden?, zoo staat er geschreven. Dat is nog denkbaar. Maar als de macht machteloos geworden is... maar mijn god nogan toe, dan staat de wereld op zijn kop! Dat is de revolutie! En hijzelf was dan toch de macht, de macht in persoon? Maar hoe dan ook, hij had hier blijkbaar te maken met een viezen, smerigen, machtigen duivel. Dat was een feit. Daarmee moest hij rekening houden.
„En wat is dat voor een hel?" vroeg hij kleintjes.
„O," antwoorde de duivel, „een heele goede hel. De behandeling is er heel goed en onze Meester — hier verhief hij zich eerbiedig even van zijn stoel — onze Meester is heel humaan. Hij is de moderne begrippen toegedaan. U zult zien, het zal u daar heel best bevallen."

De stervende kon zich nog niet verzoenen met het denkbeeld, dat de hemel hier heelemaal als quantité négligeable werd behandeld.

„Maar waarom spreekt u heelemaal niet van den hemel?"

„De hemel," zei de duivel met groote verachting; „de hemel! Die hebben we al lang geleden afgeschaft. Dat was een heele verkeerde instelling. Een volkomen mislukking. Een totaal fiasko! De zielen begonnen er zich te vervelen. Dat was allemaal wel heel mooi, die kontemplatie van het goddelijke, enzoovoort, maar ze vervéélden er zich. Ze hadden er niets te doen. Geen sikkepit om zich mee bezig te houden. Er was niets dat hun aandacht afleidde. Daar kan geen ziel tegen. Sommigen wilden de krant hebben. Ze kregen de krant. Anderen wilden een effektenbeurs, om te spekuleeren. Ze kregen een effektenbeurs. Het was eigenlijk verkeerd zooveel toe te geven, maar nou ja, zoo dadelijk zie je er de konsekwenties niet van in."

De stervende luisterde met groote belangstelling.

„Van alles verzonnen ze en van alles kregen ze. Een societeit, een kegelbaan. Sommigen hadden het zelfs zoover gebracht, dat ze 's morgens vroeg op bed een kop chokola kregen; anderen kregen elken morgen een turksch bad. Maar al heel gauw was het weer mis. Na een honderd jaar of zeven, acht, begonnen ze weer te klagen. Sommigen wilden weer naar de aarde terug. Ja, dàt ging natuurlijk niet, dat zou een omverwerping van het heele christelijke principe zijn. Ze hadden geen belangstelling meer voor dingen die ze niet zagen en waarbij het niet meer om d'r lui corpus ging; en ze begrepen dingen niet meer waar ze in de krant van lazen."

„Hadden ze dan geen lichaam?" vroeg de stervende.

„Nee," zei de duivel. „In de hel wèl, daar wordt er bij binnenkomst een verstrekt, en ook vernieuwd, als het noodig is, teveel gerafeld of zoo. — Waar was ik ook weer? O, ja. Op de beurs konden ze de nieuwe ontwikkeling van de geldhandel niet volgen. Ze wilden experts laten overkomen, en een draadlooze om inlichtingen te kunnen vragen. Maar dat ging nu eenmaal

niet. 't Gaat rechtstreeks tegen het beginsel in. Ja," zei de duivel nadenkend, „die hemel, dat was heelemaal verkeerd. Jan en alleman kwam er in, iedereen werd er toegelaten. Dat wordt op den duur natuurlijk onhoudbaar. Je moet kunnen schiften. Maar de goddelijke genade liet dat niet toe. We moesten er iedereen binnen laten. — Ja," zei de duivel peinzend, „het liep heelemaal fout. Ik had het wel zien aankomen, maar je kunt er zoo weinig tegen doen als ondergeschikte. — Hoe ging het toen ook alweer? O ja, ik ben er. Een ziel had zich erg misdragen, en ze besloten hem toen naar de hel te verbannen. En toen hij toevallig eens terugkwam — door een misverstand van de administratie," helderde de duivel terloops op — „en de anderen hem vroegen hoe het daar was, toen bleek hij er heel goed over te spreken te zijn. Toen vroegen ze natuurlijk allemaal overplaatsing. Nou, om kort te gaan, toen zijn we daar zoo over aan het redeneeren gekomen, en toen hebben we maar besloten de hemel af te schaffen. En toen hebben we met algemeene stemmen aangenomen om van de hel het groote débouché voor de zielen van de gestorvenen te maken. En al heel gauw zijn we er toe overgegaan om daar den eeuwigen dood aan toe te voegen. Het was niet goed, vonden we, om dezelfde fout te maken als in den hemel. Niet weer allemaal bij mekaar. En het was ook niet billijk om de zielen geen keuze te laten. Je moet niet dwingen. Ja," zei de duivel wijsgeerig, „ je moet niet dwingen. En toen hebben we besloten de menschen zelf te laten kiezen; het eeuwige leven of den eeuwigen dood. En dat systeem bevalt heel goed." „Genadige hemel," zuchte de stervende. (Hij vergat heelemaal hoe anachronistisch die verzuchting was.) „Den eeuwigen dood! Ontzettend! Hij hapte naar adem, — lucht, lucht! Dit ging nu toch alle perken te buiten.

„Maar dat gaat toch tegen alle regels in," pleitte hij wanhoopig. Na dit leven behoort er toch een leven in het hiernamaals te zijn!"

„Nou," viel de duivel glimlachend in, en vriendelijk — zoo vriendelijk als een vieze, oude duivel zijn kan — „nou, dat is er dan toch ook, dat leven in het hierna-

maals. Maar er zijn ook menschen die er niet om geven, die liever den eeuwigen dood hebben. Ja, en het is eigenlijk ook heel gemakkelijk, die eeuwige dood, dat moet ik zeggen. Je hoeft je nergens meer om te bekommeren, 't is afgedaan, je gaat uit, je . . . je . . . je knapt af," zei de duivel met zoo'n veelzeggende handbeweging door de lucht, verbaasd over zijn eigen welsprekendheid.

„God o God," kreunde de stervende.

„Maar u hóeft niet," zei de duivel. „Als u den eeuwigen dood niet wilt, dan neemt u het eeuwige leven. Dan teekent u hier." En weer hield hij hem het vodje papier en pen voor, en wees hij met zijn smerigen klauw.

„God o God," kreunde de stervende officier van justitie. Hij wentelde zich om en om in het blanke bed. en de zweetdruppels drupten tappelings van zijn slapen. „God o God, den eeuwigen dood.... of de eeuwige hel."

„Juist," zei de duivel.

Plotseling kreeg de stervende een ingeving. „En hoe is die hel!" vroeg hij heftig en vol belangstelling.

„Nou, zóó, zei de duivel onverschillig. Het begon hem te vervelen.

„Ik bedoel, is die koud? — Of warm?"

„Ja," antwoordde de duivel, „soms is hij koud, en soms is hij warm. Dat varieert."

„En waarvan hangt dat af?" vroeg de ambtenaar gretig.

„Nou, van de behandeling die u ondergaat."

„Zijn er dan verschillende soorten van behandeling?"

„O hé, ja," zei de duivel. „Nou alsjeblieft!"

„En kan je zelf zoo'n soort behandeling kiezen?"

„Ja, soms wel, soms ook niet." Blijkbaar was deze heele wending van het gesprek den duivel niet aangenaam.

„En waar hangt dat van af?" vroeg de stervende weer. Hij voelde wel dat hij overal stuitte tegen den botten onwil van den duivel en dat hij in een cirkel ronddraaide, waar hij nooit uit zou komen, maar hij kon het toch niet laten te vragen. Het was zoo'n soort

wanhoopsvraag. Het is dan ook geen kleinigheid om tusschen twee dingen te moeten kiezen, te moeten kiezen, zonder dat men in staat is zich een van beide dingen in te denken. En dan. wat voor een keuze! Een keuze voor het leven. Meer dan dat. Een keuze voor de eeuwigheid! — En dan die dwang; en die onmacht, ontzettend, ontzettend! Het was de vraag van een wanhopige, en nog eens deed hij dien:

„En waar hangt dat van af?”

„Ja kijkt u eens hier,” zei de duivel gemelijk, daar ben ik nu hier niet voor. U moet kiezen tusschen het eeuwige leven en den eeuwigen dood. En daar moet u dan voor teekenen. Dan ben ik verantwoord. U moet ook een beetje meewerken. Ik zeg u toch ook; het eene is goed en het andere is ook goed. Het eene is heel gemakkelijk en het andere zal u heel best bevalien. Een beetje vreemd in het begin, maar dat gaat gauw over. De behandeling is er heel goed, dat heb ik u toch al gezegd. Als u binnen komt, dan wordt het reglement u voorgelezen en zoo noodig verklaard en dan wordt u geklassificeerd en in het register ingeschreven. En dan krijgt u een bad en u krijgt een nieuw lichaam als er een passend aanwezig is op het magazijn. Anders wordt er een voor u aangevraagd. En als u dat hebt, dan komt u op gang.” En daarmee sloot de duivel zijn muil alsof hij van plan was hem nooit meer te openen.

Ach ja, nu begreep de stervende dat wel. Hoeveel duizenden en millioenen malen had de duivel dat al aan stervenden vóór hem moeten uitleggen!

Dat werd eentonig, dat begreep hij wel. Hij moest ook niet te veeleischend zijn, hij moest wat meewerken. Daar had de duivel gelijk in. En dat was ook het beste, dacht de stervende. Een machtige heeft geen staatkunde van noode. Maar waar macht ontbreekt, daar moet slimheid helpen. Hoe vele machteloozen, die voor den rechtbank verschijnen moesten, had hij dien regel onbewust reeds zien toepassen. Hij moest den duivel te vriend houden. Hij zag er trouwens ook zoo afgetobt uit.

„De dienst valt u zeker wel eens zwaar?” vroeg

hij medelijdend.

„Dat zijn zaken, die u niet raken," zei de duivel bits.

O jé, dat was heelemaal verkeerd. Mismoedig mokte de stervende hierover.

Hij zweeg, een pauze trad in. Het gesprek stokte. En al maar zoemde het in het warrelende hoofd van den stervende: den eeuwigen dood — het eeuwige leven — voor altijd verdwenen — voor altijd in de hel, in de hel, in de hel...

„Wel?" vroeg de duivel.

„O, het is zoo moeilijk," kreunde de officier van justitie, diep ongelukkig. „Zoo moeilijk, zoo moeilijk."

De duivel begreep dat hij te ver was gegaan; tenslotte had hij ook een hart. En dan. Je moet ook oppassen met die doode zielen. Het reglement schrijft voor dat je ze goed moet behandelen. Bovendien bestaat er ook nog zoo'n kwestie van geven en nemen. Het is voor die zielen ook niet alles: de eeuwige hel; en ze kunnen je het leven nog zuur genoeg maken.

„Wel?" vroeg de duivel heel vriendelijk.

„U sprak daareven van een nieuw lichaam, dat verstrekt wordt, en dat... en dat... wel eens vernieuwd wordt als het wat... wat te veel gerafeld is of zoo: Is dat... is dat..." De ambtenaar voelde zijn hart in zijn keel kloppen en bonzen, toen hij dit geweldige punt aanroerde. Hij moest wel, hij móest er nu over spreken. Er was geen tijd meer te verliezen. „Is dat... is dat...?" begon hij weer.

„O ja," antwoordde de duivel voorkomend; „als zoo'n lichaam gaat slijten en wat onooglijk wordt, dan vernieuwen we het. We zijn daar ook heel scheutig mee; we houden er heelemaal niet van zoo'n lichaam te zien rondloopen met gaten in de romp of ontbrekende ribben of de ledematen in flarden. We zetten er uit zuinigheid wel eens een stuk in of een lap op, maar we vernieuwen toch heel gauw. De magazijnmeester is daar altijd fiks bij. Ja ja, daar zijn we wel scheutig mee."

„Ja maar, komt dat van... van de... martelin-

gen? Wordt er ook gemarteld?" Het groote woord was er uit, goddank.

„O ja," zei de duivel, „zoo'n beetje. Maar dat went gauw. In het begin zult u wel wat schreeuwen en spartelen, maar het heeft eigenlijk maar weinig om het lijf."

De stervende rilde.

„En waarmee wordt er dan gemarteld? Met vuur?"

„Ja, ook met vuur. Of met ijs. Of met de duimschroeven. Of met de zweep. Of met chloorgas. Of met cachot. Of met vriendelijkheid, dat is een van de nieuwe zoogenaamde psychische middelen, waarvoor de hoogere autoriteiten tegenwoordig een voorkeur hebben. Van alles hebben we om te martelen. Maar dat went gauw. Heusch," voegde hij er welwillend aan toe, „dat went gauw. Na vierhonderd jaar zijn de meesten er aan gewend. Sommigen al eerder. Sommigen vragen er zelfs om, naar een bepaalde marteling, naar zedelijke leerredenen bijvoorbeeld. Er zijn er genoeg die houden van eenzame opsluiting. Er zijn ook heel wat martelingen door de zielen nieuw uitgevonden. Ja ja," besloot de duivel, „die martelingen zijn nog zoo slecht niet."

De stervende was star van ontzetting.

„We hebben ook vakanties," zei de duivel zoetjes. Hij moest deze ziel te vriend houden, dat voelde hij wel.

„Vakanties?" zei de stervende blij. Er is soms zoo weinig noodig om een wanhopige op te beuren.

„Ja zeker. Met de hondsdagen hebben we drie weken vakantie, en met Paschen en Pinksteren een week, en met Kerstmis tien dagen. En met Driekoningen en Sint-Jan hebben we een dag vrij."

„Zoo, zoo," zei de stervende.

„Ja, en Zondags is het ook vrij; dan wordt er niet gemarteld — al zijn er wel zielen die daar bezwaar tegen hebben," ging de duivel voort. „Zondags is er ook kerk. Onze Meester hecht daar veel waarde aan. Hij gaat zelf trouw ter kerk, en hij houdt er onder de zielen ook de hand aan. Ja, onze Meester is een heel

bizonder wezen."

De stervende was nog lang niet overtuigd. De eeuwigen dood? Dood is dood, is afgeloopen. Wel gemakkelijk, maar hu! hoe vreeselijk om er toe te besluiten! Denk eens aan, nooit meer te bestaan, nooit, nooit, nooit meer. Anderzijds het eeuwige leven. Maar wàt voor een leven! Maar tòch léven!

„Kijk," ging de duivel voort, „er zijn laatst groote bewegingen bij ons geweest. Er is een ontevreden partij. Die wil hervormingen. Ze willen medezeggenschap in het martelen. Sommigen tenminste willen dat; dat is de partij van loyale oppositie. Er is teveel sleur, zeggen ze. En dat is ook wel mogelijk. Wij duivels martelen nu al zooveel millenniën, we doen het vaak mechanisch. We zijn ook maar duivels. We doen het ook maar voor ons bestaan."

„Zijn er ook bordeelen?" vroeg de stervende plotseling.

„Neen, nog niet tenminste. De ontevredenen willen het wel. Op Zondag, en in de vakanties, zeggen ze, moeten we meisjes hebben."

„Zoo," zei de stervende, „dat is wel een mooi ding."

„Ja," zei de duivel, „maar het is nog de vraag of onze Meester dat zal toestaan. Hij is wel een humaan meester, maar er zijn toch ook grenzen. — Och, kijk eens," zei de duivel, plotseling vertrouwelijk wordend, „die dingen komen wel. Dat gaat zoo. Er zit nu eenmaal hervorming en verandering in de lucht en dat is wel goed ook. Maar niet te vlug, dat is gevaarlijk. Ofschoon, het zal nog gauw genoeg gaan. Over een paar honderd jaar zullen we wel kamerplanten en bloemen in de hel toegestaan hebben — voor degenen die het verdienen, wel te verstaan —; en over een duizend jaar of vier, vijf, zullen we de bordeelen ook wel hebben, en kerkconcerten, en tabak en zoo. Dat is op den duur toch niet tegen te houden. Maar dan is er nog een fraktie, de uiterste linkervleugel van die ontevreden partij, die heeft in zijn program geschreven: eens in de duizend jaar terugkeer naar de aarde, wedergeboorte dus. Tja, dat gaat natuurlijk

niet, dat gaat tegen het christelijke beginsel in. Dat is direkt revolutionair. Dat zou leiden tot afschaffing van de hel. En daar zou onze meester ook nooit voor te vinden zijn. Trouwens, al was hij dat wel, dan zouden ze dat van hoogerhand toch nooit goedkeuren. Hij zou gedesavoueerd worden." — „Ja," besloot de duivel opwekkend, „het is bij ons in de hel nog zoo kwaad niet, al kan er nog veel verbeterd worden."

„Maar het blijft toch altijd een hel," zei de aanzienlijke ambtenaar, al schrok hij van zijn eigen woorden, toen het er uit was.

„Jawel, jawel," zei de duivel sussend. „Zoo is het nu eenmaal. Je moet de dingen nemen zooals ze zijn. Er zijn dan ook veel menschen die de voorkeur geven aan den eeuwigen dood; en heelemaal ongelijk kan ik ze niet geven. Het heeft beide zijn vóór en beide zijn tégen. Zoo is het nu eenmaal. U moet maar roeien met de riemen die u hebt, en de wereld nemen zooals hij is. — Maar wat drommel!" riep hij plotseling, toen hij toevallig even op zijn chronometer gekeken had, „u moet voortmaken, u hebt nog maar één millioenste seconde. En we zitten den tijd maar te verpraten."

En weer kwam hij met zijn vodje papier en zijn afgekloven penhouder. En weer wees hij met zijn viezen klauw. „Hier," zei hij, „is het voor den eeuwigen dood en daar voor het eeuwige leven. Teekent u nu gauw, want het is afgeloopen."

„Ach, ach, ach," kermde de stervende, „ach, ach!

Wat moet ik nu toch doen?"

„Weet u wat," zei de duivel, „u doet uw oogen dicht, en dan zwaait u met de pen een paar maal rond boven het papier, en dan zet u hem ergens neer en daar teekent u. Dat is altijd wel goed. Dat doen er wel meer en ze hebben me vaak voor dien raad bedankt. Kijk, zóó." De duivel deed het hem voor. Zoo deed de ambtenaar. Hij deed het met een beklemd hart, maar hij deed het. Rillend, en houterig, onder duizend angsten, zette hij zijn handteekening, en toen hij de eindstreep had getrokken, opende hij snel de oogen om te zien wàt hij geteekend had: het eeuwige leven of den eeuwigen dood.

„Ach!" schreeuwde hij vol ontzetting. „Ach, ach!" Maar de duivel was al weg, met papiertje, pen en inkt. Spottend aapte hij den stervende na, het klonk door het heele huis, weergalmend door kamers, gangen en trappenhuizen:

„Ach! Ach!"

Aan het eene einde van het bed stond de broer van den gestorvene; en aan het hoofdeinde stond zijn vrouw. Toen ze zag, dat hij gestorven was, knielde ze neer en verborg snikkend haar gezicht in de lakens. Er om heen stonden zijn kinderen en verdere familieleden, allen met tranen in de oogen en de zakdoeken in de hand.

„Ja," zei de broer, terwijl hij een traan wegveegde, „hij is schoon gestorven. Edel en schoon."

De schouders van de vrouw schokten van de snikken. Toen hief ze haar gezicht op en keek ze haar schoonbroer aan. „Ja," zei ze, „hij is schoon gestorven, en edel en schoon is zijn leven geweest. En nu is hij onder de zaligen in het Hiernamaals."

„Amen," zei de priester.

Geschreven in de katorga, Juli 1923.

